

Gud og Darwin I

Utsagn om Skaperen i "Artenes opprinnelse"

Av Jostein Andreassen

I standardverket «Evolusjonsteorien. Status i norsk forskning og samfunnsdebatt» (1984) skriver redaktørene Nils Chr. Stenseth og Thore Lie bl.a. følgende i et innledningskapittel: «Allerede her bør det presiseres at Darwin ikke uttalte seg om livets oppståen.» Nøyaktig det samme gjentar Stenseth i et senere kapittel, desuten i læreboka «Trebi Biologi» (1994), der han er en av medforfatterne: «Det er viktig å legge merke til at Darwin ikke uttalte seg om hvordan livet oppstod.»¹

Også i en annen aktuell lærebok i biologi for den videregående skolen, nemlig Fløttre & Tunstad: «Natur og miljø» (2. utgave 1997), slås det bombastisk fast følgende: «Darwin sier imidlertid ingenting om hvordan livet oppstod.»

Disse påstandene er ikke korrekte. Har de ovennevnte lærde ikke lest sin "Artenes opprinnelse"?

I det følgende vil jeg gjerne peke på utsagn av Darwin som dokumenterer dette. For nøyaktighetens skyld siterer jeg dem på originalspråket fra de tre utgavene nevnt nedenfor. Oversettelsen er hentet fra Charles Darwin: «Om artenes opprinnelse», Bokklubben Dagens Bøker 1998, oversatt av Knut Johansen etter 1. utgave, London 1859, hvorfra sidetall er oppført under den norske teksten. Noen få ganger har jeg av åpenbare grunner måttet bruke en annen oversettelse. For oversiktens skyld tar jeg i de fleste tilfeller med litt mer av den sammenhengende sitatene står i:

A) «On the Origin of Species by Charles Dar-

win. A facsimile of First Edition with an Introduction by Ernst Mayr." Harvard University Press 1964.

B) "Oxford World Classics. Charles Darwin. The Origin of Species." 1996. Optrykk av 2. utgave 1860.

C) «The Origin of Species. Charles Darwin.» Prometheus Books 1991. Optrykk av 6. utgave 1872.

I. Bruken av egennavnet (betegnelsen) «Gud» i «Artenes opprinnelse»

«*It makes the works of God a mere mockery and deception; (...)*» A), side 167, B), side 137, C), side 124:

«Den som tror at hestartene ble skapt uavhengig av hverandre, vil formodentlig hevde at hver art er blitt skapt med en tendens til å variere på denne måten, (...). Å godta denne oppfatningen er, slik jeg ser det, det samme som å vrake en virkelig årsak til fordel for en uvirkelig eller i hvert fall en ukjent årsak. *Det gjør Guds verk til et rent narrespill og bedrag; jeg ville nesten like gjerne tro som de gamle og uvitende kosmogonene at fossile skjell aldri hadde levd, men var blitt skapt i sten som en etteraping av de skjellene som nå lever på strendene.*»

Oversettelsen er fra 1998-utgaven, side 124, slutten av kapittel V. Den (de) sentrale setning(er) er kursivert av meg i hvert enkelt tilfelle.

Dette er eneste gang «Gud» er nevnt i 1. utgave (1859), og det er likt i alle de 5 senere utgavene.

II. Bruken av benevnelsen «The Creator» i «Artenes opprinnelse»

Darwin brukte benevnelsen "The Creator" 7 ganger i 1. utgave av «The Origin», 9 ganger i 2. utgave og 8 ganger i 6. utgave av sitt hovedverk. Det samme fins også i 3., 4. og 5. utgave og like hyppig, men det fører for langt at ta sitater fra disse også med her.

a) «*He who believes in separate and innumerable acts of creation will say, that in this cases it has pleased the Creator to cause a being of one type to take the place of one of another type; (...)*» A), side 186f., B), side 151, C); side 135:

«Den som tror på uavhengige og utallige skapelsesakter, vil si at det har behaget Skaperen å la et vesen av en type innta plassen til et annet vesen; *men for min del synes jeg dette bare er å omformulere problemet i et opphøyd språk.*» 1998: Side 137, kapittel VI.

b) «*Have we any right to assume that the Creator works by intellectual powers like those of man?*» A), side 188, B), side 154, C), side 138:

«Det er neppe mulig å la være å sammenlikne øyet med en kikkert. Vi vet at dette instrumentet er blitt perfektionert gjennom langvarig innsats fra de største menneskelige ånder, og vi trekker naturlig nok den slutning at øyet er blitt dannet gjennom noenlunde tilsvarende prosess. Men kan ikke denne slutningen være formastelig? *Har vi noen rett til å anta at Skaperen anvender seg av åndsevner som likner menneskets?*» 1998: Side 139, kapittel VI.

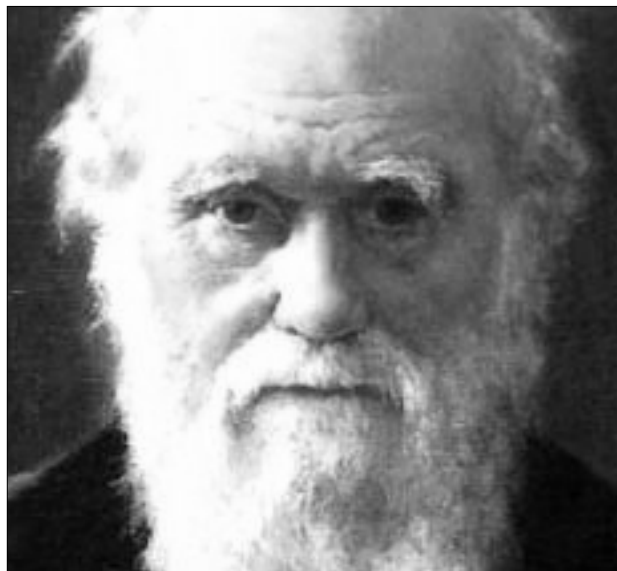
c) .. «*and may we not believe that a living optical instrument might thus be formed as superior to one of glass, as the works of the Creator are to those of man?*» A), side 189, B), side 154, C), side 139: I siste utgave er spørsmålsteget byttet ut med utropstegn!

«La denne prosessen fortsette gjennom millioner på millioner av år og hvert år omfatte millioner av individer av mange slag; *må vi ikke da kunne anta at det på denne måten kunne dannes et levende optisk instrument som var like overlegent et av glass som Skaperens verk er menneskets overlegent?* Dersom det lot seg bevise at det fantes et komplisert organ som overhodet ikke kunne være dannet gjennom mange, suksessive og beskjedne modifikasjoner, ville min teori bryte fullstendig sammen.» 1998: Side 140, kapittel VI.

d) .. «*that it has so pleased the Creator to construct each animal and plant.*» A), side 435, B), side 352, C), se nedenfor:

«Ut fra det alminnelige syn at hvert enkelt vesen er skapt uavhengig av de andre, kan vi bare si at slik er det; - *at det har behaget Skaperen å bygge hvert dyr og hver plante på denne måten.*» 1998: Side 316, kapittel XIII.

I bok nr. C), side 364 har Darwin formulert

dette litt annerledes: .. « - that it has pleased the Creator to construct all the animals and plants in each class on a uniform plan; but this is not a scientific explanation.»

«Efter den gjengse oppfatning at ethvert vesen er skapt for seg, kan vi bare si at slik er det; - *det har behaget skaperen å bygge alle dyr og planter av enhver stor klasse (rekke) efter samme plan, men dette er ikke en vitenskapelig forklaring.*» Dette er hentet fra Cappelens norske oversettelse av 6. utgave (1990), side 416.

e) «*Therefore I should infer from analogy that probably all the organic beings which have ever lived on this earth have descended from some one primordial form, into which life was first breathed by the Creator.*» A), side 484 (hvor ordene «by the Creator» mangler, men er tilføyet i 2. utgave og så omarbeidet og strøket i de resterende. B), side 391, C), side 404, hvor det er punktum etter «primordial form»:

«Derfor ser jeg ingen grunn til å betvile at teorien om nedstamning med modifikasjon omfatter alle medlemmene av samme klasse. Jeg tror at dyrene nedstammer fra i høyden bare fire eller fem stamfedre, og plantene fra et tilsvarende eller mindre antall. Analogien ville lede meg et skritt videre, nemlig til å anta at alle dyr og planter nedstammer fra en enkelt prototyp. Derfor tør jeg trekke den analogislutning at alle organiske vesener som noensinne har levd på denne kloden, nedstammer fra en enkelt urform, som *først (av Skaperen) ble innblåst liv.* Når de synspunktene på artenes opprinnelse som fremmes i denne boken, eller tilsvarende synspunkter, blir alminnelig anerkjent, kan vi

vagt ane at vi vil bli vitne til en betydelig revolusjon i naturhistorien.» 1998: Side 351, kapittel XIV.

f) «*But many naturalists think that something more is meant by the Natural System; they believe that it reveals the plan of the Creator; but unless it be specified whether order in plan and space, (or both), or what else is meant by the plan of the Creator, it seems to me that nothing is thus added to our knowledge.*” A), side 413, B), side 335, C), side 347 (i C er ordene “or both” føyd til.)

«Men mange naturforskere er av den oppfatning at det menes noe mer med det naturlige system. *De er overbevist om at det åpenbarer Skaperens plan, men med mindre man forklarer om man med Skaperens plan mener en orden i tid eller rom (eller begge) eller noe annet, kan jeg dermed ikke se at vi er blitt noe klokere.*» 1998, side 301, kapittel XIII.

g) «*To my mind it accords better with what we know of the laws impressed on the matter by the Creator, that ..*” (...) A), side 488, B), side 395, C), side 407.

«I den fjerne framtid ser jeg nye, langt viktigere forskningsfelter åpne seg. Psykologien vil bli bygget på et nytt grunnlag, det at enhver åndelig evne og ferdighet nødvendigvis erverves i gradvise trinn. Lys vil bli kastet over menneskets opprinnelse og historie. De mest fremragende forfattere synes å være fullkomment tilfreds med det syn at artene er skapt uavhengig av hverandre. *Etter min mening harmonerer det bedre med det vi vet om de lovene Skaperen har inngytt i materien, at dannelsen og utdøelsen av verdens tidligere og nåværende innvånere skulle skyldes sekundære årsaker, som de som bestemmer over individets fødsel og død. Når jeg betrakter alle skapninger ikke som særskilte skapelsesprodukter, som etterkommere i rett linje etter noen få skapninger som levde lenge før de første lagene i silursystemet ble avleiret, forekommer det meg at de stiger i verdighet.*» 1998, side 354, XIV kapittel. Disse ordene står i bokas avsluttende hovedkonklusjon.

h) .. «*having been originally breathed (by the Creator) into a few forms or into one, ..*” A), side 490 (hvor ordene i parantesen mangler, men fins i alle de andre utgavene), B), side 396, C), side 408.

«Da alle nålevende livsformer nedstammer i

rett linje fra dem som levde lenge før silurtiden, kan vi føle oss forvisset om at stamlinjen bygget på alminnelig forplantning ikke en eneste gang er blitt brutt, og at ingen katastrofe noensinne har lagt hele verden øde. Dermed kan vi se en trygg fremtid av en like ufattelig utstrekning forholdvis tillitsfullt i møte. Og da det naturlige utvalg utelukkende virker gjennom og for hver enkelt levende vesens gavn, vil alle kroppslige og åndelige evner være tilbøyelige til å skride fram mot fullkommenhet. Det er interessant å se for seg en overgrodd bredd, kledd med planter av mange slag, med fugler som synger i buskene, med mange forskjellige insekter pilende omkring og med marker som kryper av sted nede i den fuktige jorden, og så ta inn over seg at disse sinnrikt byggede formene, som er så innbyrdes ulike og avhengige av hverandre på en så komplisert måte, alle er frembragt gjennom lover som fremdeles virker omkring oss. Disse lovene, tatt i videste forstand, er vekst og forplantning, - arv, som nærmest fremgår av selve forplantningen, - variabilitet som en følge av de ytre livsbetingelsenes indirekte og direkte innvirkning og av bruk og manglende bruk, - samt en vekstrate så høy at den fører til kamp for tilværelsen, og følgelig til det naturlige utvalg, som innebærer karakterdivergens og utdøelse av de minst forbedrede former. Det mest opphøyede mål vi er i stand til å fatte, nemlig frembringelsen av de høyerestående dyr, følger således direkte av naturens krig, av hungersnød og død. Det er en storhet i denne anskuelse, at livet i all sin mangfoldige prakt *opprinnelig er blåst inn (av Skaperen) i noen få former eller bare en*, og at, mens vår klode har fortsatt sitt omløp i samsvar med tyngdens evige lov, et endeløst antall av de skjønneste og forunderligste former, ut fra en så enkel begynnelse, har utfoldet seg og fremdeles folder seg ut.» 1998, side 355, kapittel XIV, parantesen viser en tilføyelse i 2.utg. og alle senere utgaver. Disse ordene danner avslutningen på bokas hovedkonklusjon.

i) .. «*compared with the ages which has elapsed since the first creature, the progenitor of innumerable extinct and living descendants, was created.*” A), side 488, B), side 394. I C) er dette avsnittet strøket.

«Hele den verdenshistorien vi kjenner i dag, vil - skjønt den i seg selv er av en lengde vi er helt ute av stand til å fatte - heretter bli betrak-

tet som bare en brøkdel av tid sammenliknet med alle de tidsaldre som har forløpt siden den første skapning, stamfaren til talløse utdødde og nålevende skapninger, ble skapt.» 1998, side 354, kapittel XIV.

j) «*I see no good reason why the views given in this volume should shock the religious feelings of any one. A celebrated author and devine [Charles Kingsley, J.A.s innskudd] has written to me that "he has gradually learnt to see that it is just a noble consepction of the Deity to believe that He created a few original forms capable to self-development into other and needful forms, as to believe that He required a fresh act of creation to supply the voids caused by the action of His laws."* A), mangler. B); side 388, C), side 401, i C) med følgende tilføyelse etter første setning: «It is satisfactory, as showing how transient so impressions are, to remember that the greatest discovery ever made by man, namely, the law of attraction of gravity, was also attacked by Leibnitz (sic), "as subversive of natural, and inferentially of revealed, religion."»

«Jeg kan ikke finne noen fornuftig grunn til at de synspunkter som er fremstilt i dette bindet, skulle støte noens religiøse følelser. (For å vise hvor forbigående slike inntrykk er, kan det være nok å minne om at den største oppdagelsen mennesket noensinne har gjort, nemlig tyngdeloven, også ble angrepet av Leibniz, fordi «den undergravde den naturlige, og følgelig den åpenbarte religion.) En kjent geistlig forfatter har skrevet til meg at «han har etter hvert lært å se at det er en likså opphøyet oppfatning av Guddommen å tro at Han har skapt noen få opprinnelige former i stand til å utvikle seg selv til andre nødvendige former, som å tro at Han trengte en ny skaperakt for å utfylle de tomrom som var et resultat av Hans lover.» Min egen oversettelse, jfr. side 456 i «Artenes opprinnelse», Cappelen 1990, oversatt av Ingebret Suleng.) I avsnittet over siterer Darwin fra et brev han mottok allerede den 18. november 1859 fra presten og forfatteren Kingsley, se "Origo", nr 71, side 4. Kingsley hadde lest boka.

k) «*They believe that many structures have been created for the sake of beauty, to delight man or the Creator (but this latter point is beyond the scope of scientific discussion), or" .. (...) C), side 151, mangler i de foregående utgaver. «De foregående bemerkninger bringer meg til å si et*

par ord om de innvendinger enkelte naturforskere har gjort mot min nyttelære, at enhver enkelt del av kroppsbygningen er frembragt med eierens fordel for øye. De tror at mange kroppsdelar er skapt for skjønnhetens skyld, for å fornøye mennesket eller Skaperen (men dette siste punkt ligger utenfor den vitenskapelige behandlings område), eller bare for avvekslings skyld - en synsmåte vi allerede har nevnt. Hvis slike lærdommer var sanne, ville de være rent ut skjebnesvangre for min lære.» Sitert fra Cappelen's bok fra 1990, side 184.

«Dette er alle stedene hvor benevnelsene «God», «the Creator» og «He» er nevnt i alle de utgavene Darwin skrev og/eller redigerte av «Artenes opprinnelse» 1859-72.»

Diskusjon

Av dokumentasjonen ovenfor ser vi at forfatteren av «Artenes opprinnelse» en rekke ganger bruker bibelske uttrykk som "Skaperen" («The Creator») og "Guds verk» en enkelt gang. Ut fra disse formuleringene er det naturlig for leseren å tro at Darwin mener at det fins et "verk" - en skapergjerning - som "the Creator" har utført.

Darwin bruker altså ikke en "metodisk agnostisisme/ateisme" i sin vitenskapelige framstilling, slik det er vanlig i våre dager. Han omtaler "Skaperen" og "Gud" på en naturlig måte, som en realitet. Denne framstillingsformen går igjen i alle utgaver av "Artenes opprinnelse" gjennom et så langt tidsrom som 13 år. Mange ganger hadde han hatt muligheten til å radere ut disse uttrykkene, men til og med i 6. utgave fører han betegnelsen "The Creator" inn i en ny sammenheng.

En får inntrykk av at det hele ikke bare er "talemåter". Gud er ifølge Darwin livets opphav. Den første urformen, som alt stammer fra, har fått sitt liv innblåst av Skaperen.

Darwins ord om at Skaperens lover er inngytt i materien er selvsagt særlig interessant i vår sammenheng. Av formuleringen kan det se ut til at han mener at Gud står bak naturlovene, som nødvendigvis da alt blir styrt etter, og at følgelig Gud har en plan med det han har skapt. Videre er det ut fra dette naturlig å slutte at utviklingen av urcellen til mer kompliserte former også har blitt guddommelig styrt og likedan "det naturlige utvalg".

Konklusjon

Ut fra sitatene over fra Darwins hovedverk er det ikke mulig å trekke den slutning at Darwin var ateist, og at tilværelsen er tilfeldig og meningsløs.

I «Artenes opprinnelse», alle opplag og utgaver, går det tydelig fram at Darwin mener at Gud har skapt livet på jorda. Han mener også at naturlovene stammer fra Gud, og det må da være en logisk konsekvens at det naturlige utvalg følger disse lovene.

- Hvorfor skulle Gud ellers ha blåst livet inn i den første urformen og inngytt sine lover i materien?

For all fremtid lot altså Darwin disse formuleringene være hans offisielle syn:

1. *Livets oppståen: Skaperen blåste livet inn i den første urformen.*

Konsekvens: Ut fra 1. er det naturlig å slutte at livet og den første urformen står under guddommelig forsyn.

2. *Naturlovenes oppståen: Skaperen har inngytt sine lover i materien.*

Konsekvens: Ut fra 1. og 2. er det naturlig å slutte at evolusjonen og det naturlige utvalg følger naturlovene og er – i det minste indirekte - guddommelig styrt.

Hva så med Darwins *private* syn på livet og Gud? Dette går fram av hans personlige brev og av hans selvbiografi. Ikke noe av dette var tenkt å skulle bli offentliggjort. Men også her er det mye interessant.

Om det handler neste artikkel som kommer i neste nummer av Origo.

Note

1 Liknende problemstilling skildres i det følgende:

Sønnen min gikk ut av 3. gymnasklasse på den videregående skolen våren 2000, og dette året hadde de undervisning i religion. Jeg ble overrasket da jeg leste følgende i læreboka hans, under avsnittet «Naturalismen på 1800-tallet», hvor det slås fast nokså bombastisk: «Innen biologien gav Darwin en gjennomført naturalistisk forklaring på utviklingen av livet på jorda.» Av sammenhengen går det fram at denne «forklaringen» bygger på en ateistisk virkelighetsoppfatning. Artikkelen over er ment å anefekte også denne påstanden. Boken det siteres fra, er: Jostein Gaarder, Victor Hellern, Henry Notaker: «Religionsboka», Gyldendal 1997, 2. opplag, si-

de 312.

Enda sterkere kost presterer professor i biologi ved Universitetet i Oslo, Dag O. Hessen, å komme med i den nylig utkomne norske versjonen av 1. utgave av «Om artenes opprinnelse», hvor han bl.a. trekker følgende konklusjon allerede på første side i det innledende essay: «Evolusjonen er ikke styrt og har aldri hatt til hensikt å frembringe mennesket.» En slik påstand er etter min mening sterkt provoserende, nærmest provokativ. Hvordan kan Hessen vite dette? I beste fall kan en karakterisere denne erklæringen som uvitenskapelig, i verste fall som det rene tøv. Så langt jeg kan se, finnes det ikke et fnugg av bevis for utsagnet, like lite som det fins bevis for det motsatte. «Ingen vet så mye at han vet at Gud ikke er til.» *En annen ting er at han overhodet ikke har belegg i "Om artenes opprinnelse" for et slikt syn, den boka han skriver et innledende essay til.*

Den kjente evolusjonisten G.G. Simpson skriver i samme stil i boka "The Meaning of Evolution" (1951): «Mennesket er et resultat av en formålsløs, materiell prosess som ikke hadde til mål å frembringe det.» Og til og med i "Encyclopaedia Britannica"s hovedartikkel om Darwin, siste trykte utgave, står der følgende: "There was no place in Darwin's world for divine intervention, .." Det er merkelig at det går an å skrive noe så åpenbart uriktig, når teksten i hans hovedverk, som vi har sett i denne artikkelen, åpenbart sier det motsatte.

I det hele tatt ser vi jo ikke så få slike utsagn generelt sett, vi som leser mye. I graden av å proklamere tilværelsen som fullstendig me-

ningsløs på kvasibiologisk vis, har vel ingen slått nobelprisvinneren Jacques Monod (1910 - 76), biolog og biokjemiker, som i sin bok «Tilfeldigheten og nødvendigheten. Et essay om den moderne biologis naturfilosofi», Gyldendal (Fakkell) (1972), presterer å komme med følgende metafysiske kråkestup: «Universet gikk ikke svanger med livet, heller ikke biosfæren med mennesket. Vårt nummer er kommet ut, tilfeldig som ved spillebordet i Monte Carlo.» (side 123f.)

Litteratur som ikke er nevnt i teksten

- Barrett/Weinschank/Gottleber (ed.): «A Concordance to Darwin's On the Origin of Species. First Edition», Cornell University Press 1981.

- Darwin, Francis: "Charles Darwins liv og breve", bind I - III, 1888/89, norsk og engelsk utgave.

- Peckham, Morse (ed.): «The Origin of Species by Charles Darwin. A variorum Text», Pennsylvania Press 1959.

Jostein Andreassen er utdannet adjunkt og arbeider for tiden som kulturkonsulent i Søgne på Sørlandet. Han har undervist i fagene biologi, religion og engelsk i en årrekke. Dessuten har han i over 20 år interessert seg for Darwin og studert ham meget omhyggelig. Ønsker noen spesielle opplysninger/henvisninger, kontakt da forfatteren på mailadresse

jostein.andreassen@sogne.kommune.no

„Med hela ditt förstånd“

Konferanse i Göteborg, 27 april - 1 maj 2001

Credo indbyder til nordisk konferanse om kristen tænkning. Hovedtaler er prof. William Lane Craig, USA. Fra ORIGO deltager både Søren Holm og Peter Øhrstrøm med seminarer. Konferansen får overskriften „Med hela ditt förstånd“. Nærmere opplysninger kan ses på <http://www.credo.nu>

